

Niko Toš, Karl H. Müller (eds.)

Political Faces of Slovenia Political Orientations and Values at the End of the Century – Outlines Based on Slovenian Public Opinion Surveys

Wien, Edition Echoraum, 2005., 451 p. (Complexity, Design, Society; 2.)

Povodom prve godišnjice ulaska Slovenije u Europsku uniju trinaest slovenskih i trojica austrijskih znanstvenika u sklopu serije izdanja "Complexity, Design, Society" (kojoj je cilj da u području društvenih znanosti poveže bazična i primijenjena istraživanja kako bi se povećala kompleksnost metodologija i dizajna socijalne znanosti u svrhu istraživanja aktualnih socijetalnih dinamika), izdali su knjigu *Political Faces of Slovenia. Political Orientations and Values at the End of the Century – Outlines Based on Slovenian Public Opinion Surveys* (Politički likovi Slovenije. Politička orijentacije i vrijednosti na kraju stoljeća – smjernice temeljene na istraživanju slovenskog javnog mnijenja). Knjiga sadrži šesnaest članka, s predgovorom europskog povjerenika za znanost i istraživanje Janeza Potočnika.

U prvom članku *The Slovenian Way to Democracy and Sovereignty* (Demokracija i suverenitet na slovenski način) autori Vlado Miheljak i Niko Toš nastojeći povijesno i socioekonomski pozicionirati Sloveniju prije pada Berlinskog zida, naglašavaju da su (a) visoka razina etniciteta i religijske homogenosti, (b) viša razina gospodarskog razvoja, te (c) otvorene granice koje su omogućile otvoren protok roba i ljudi, glavni elementi koji su Sloveniju gurnuli na vodeće mjesto u odnosu na ostale postsocijalističke zemlje. Miheljak i Toš smatraju da je stoga nezavisnost Slovenije "simbolički zaključak" dugog procesa političke tranzicije koji se odvijao i prije početka 90-ih. Usporedivši Hrvatsku u tom slučaju, njezin put je zbog vakuuma tijekom 80-ih bio obrnut; njoj je u prvom planu bila nezavisnost, a potom demokratizacija i politička pluralizacija.

Ivan Bernik i Brina Malnar u članku *Beliefs in State or in the Usefulness of State? Attitudes Regarding the Role of State in Eleven Post-Socialist Societies* (Vjerovanja u državu ili u korisnost države? Stavovi o ulozi države u jedanaest postsocijalističkih društava) u svojoj analizi fokusirajući se na stavove o ulozi države u postsocijalističkim društvima (njih jedanaest), u većoj mjeri potvrđuju svoju hipotezu u kojoj tvrde da stav o aktivnijoj ulozi države ovisi manje o vrijednostima, a više o interesima. U ekonomski manjerazvijenim tranzicijskim zemljama stav o jačoj ulozi

Copyright © 2006 Institut za društvena istraživanja u Zagrebu - Institute for Social Research of Zagreb. Sva prava pridržana - All rights reserved.

države izrazitiji je. Stoga autori opovrgavaju teze o tome kako su očekivanja od države da bude aktivnija u rješavanju problema svojih građana vrijednosni relikti socijalističkog društva.

Koristeći rezultate iz *World Values Surveya* iz 1995. godine, Vlado Miheljak u članku *Slovenian Identity: Intersecting Landscapes of Values and Culture* (Slovenski identitet: presijek krajobraza vrijednosti i kulture) nastoji slovenski identitet objasniti kroz njegovu čvrstu vezu sa srednjoeuropskim kulturnim arealom. To autor dokazuje komparirajući podatke i grupirajući ih po različitim temama, kao što su stavovi prema nacionalnoj zajednici, političkoj uključenosti i političkom identitetu, te povjerenje u institucije vlasti, povjerenje i tolerancija prema drugim građanima, a potom i stavovi prema demokraciji i autokraciji. Zaključak mu je da bez obzira na značajne distinktivnosti među zemljama Mittleeurope, ipak možemo govoriti o "otoku blisko povezanih vrijednosti u globalnom moru kultura i političkih kultura" (str. 100).

Četvrti članak pod naslovom *Satisfaction with Democracy in Slovenia. Ten Years On* (Zadovoljstvo demokracijom u Sloveniji), Janez Štebe (koristeći podatke iz istraživanja o demokratizaciji) naglašava da je put konsolidacije demokracije strukturalan, te pokazuje da je značajan utjecaj ekonomskih i političkih faktora na zadovoljstvo građana demokracijom. Autori iz prvog članka autori su i ovoga pod naslovom *Barriers of Democratic Consolidation*. U procesu konsolidacije demokracije treba početi od vrijednosnog sustava i njegova učinka na prihvaćanje promjena koje su nastale tijekom 90-ih u postsocijalističkim zemljama. Upravo fokusirajući se na promatranje vrijednosnih orijentacija, Malnar i Bernik pokušavaju pronaći moguće prepreke i barijere koje stoje na putu konsolidacije i legitimacije demokracije. Zaključuju da su Slovenci prihvatili demokraciju i to u odnosu na ljudska i politička prava, dočim su tržišnu ekonomiju prihvatili, ali s rezervom, jer u njoj vide izvor socijalnih nejednakosti i rizika.

Slovenian Electorate – Formation or Renewal (Slovensko biračko tijelo – formiranje ili obnova) šesti je tekstu knjizi, a pisali su ga Vlado Miheljak i Slavko Kurdija koji se bave političkim preferencijama oblikovanim tijekom 90-ih, a koje su zapravo temeljene na međugeneracijskim transmisijama vrijednosti, temeljenim na rascjepima struktura između dvaju ratova. Analizirajući predtranzicijsku mapu političkih preferencija, međugeneracijsku reprodukciju vrijednosti, istražujući stavove prema javnim pitanjima, te istražujući povjerenje prema udruženjima po stranačkim opredjeljenjima, autori zaključuju da je višestranački život određen podjelama između urbano/ruralno, religiozno/nereligiozno i tradicionalo/moderno, a koji su posljedica dugopotisnutoga *Kulturkampfa*.

U sedmom članku Mitja Hafner-Fink bavi se odnosom dvaju kulturnih identiteta: nacionalnim identitetom i europskim supranacionalnim identitetom. Članak je naslovljen *Nationalism, National Identity and European Identity: The Case of Slovenia from a Comparative Perspective* (Nacionalizam, nacionalni identitet i europski identitet: slučaj Slovenije kroz komparativnu perspektivu), a autor (koristeći po-

datke iz *International Social Survey Programm* i to iz istraživanja provedenoga 1995. godine koji se bavilo nacionalnim identitetom, te koristeći podatke iz istraživanja javnog mnijenja Slovenije nakon 1991. godine), uspoređuje Sloveniju sa zapadnoeuropskim i postsocijalističkim zemljama. Njegova analiza pokazuje da postoji negativna korelacija između individualnog osjećaja nacionalnog identiteta i europskog identiteta u tome što dolazi do porasta "negativnog" identiteta, i po tome se istočnoeuropska društva razlikuju od zapadnoeuropskih.

Tomaž Volf, Matej Kovačić i Niko Toš, u članku *Impact of Economic and Democratic Performance on Support for the Government* (Utjecaj ekonomskog i demokratskog djelovanja na podršku vlasti), testiraju hipotezu da podrška trenutnoj vlasti i demokraciji općenito ovisi o tome kako se percipiraju ekonomske i demokratske performance. No ipak, dobra ekonomska performanca ne mora značiti visoku razinu podrške. Ono što autore u ovoj analizi navodi da mogu zaključiti kako se u Sloveniji, a i ostalim postsocijalističkim zemljama, stav prema demokraciji odvojio od stava prema aktualnoj vlasti i njezinim uspjesima, ali kako stavovi o demokraciji ovise i o trenutnoj demokratskoj performanci.

Zadnji članak u prvom dijelu knjige (*Political Faces*) je članak *Value Divisions in the Light of Political Choices* (Vrijednosna podijela u svijetlu političkih izbora). U ovom teorijskom članku Slavko Kurdija bavi se sociološkom analizom identiteta unutar suvremenoga sociološkog diskursa, koji naglašava kako se identitet oblikuje kroz sociokulturnu sferu. Kurdija zato pokušava iznaći kriterije koji određuju politički identitet, koji se smješta unutar vrijednosnog plana, a ne toliko unutar ekonomske sfere.

Drugi dio knjige, pod naslovom *Contexts*, započinje člankom *EU Enlargement – The Case of Slovenia* (EU proširenje – slučaj Slovenije) Ivana Bernika i Same Uhana. U ovom se članku autori fokusiraju na stavove elite i mase prije ulaska Slovenije u Europsku uniju. Elitini pozitivni stavovi oko ulaska Slovenije u EU bili su bazirani na dvama argumentima: EU je politički i ekonomski projekt koji obećava, te da će Slovenija imati koristi od ulaska u EU. Za fazu nakon ulaska u Uniju, autori smatraju da će doći do porasta kritičkih stavova prema EU, i to kako među elitom tako i među masama.

Jedanaesti tekst u ovom zborniku je prilog Pavla Sicherla naslovljen – *Comparing Groups by Work Flexibility Across Eight Countries* (Komparacija grupa po radnoj fleksibilnosti u osam zemalja). Na temelju međunarodnoga projekta *Households, Work and Flexibility*, Sicherl je gupirao ispitanike u tri grupe na s obzirom na njihovu fleksibilnosti. U prvoj grupi su ispitanici koji su najfleksibilniji, dok su u trećoj ispitanici koji su najmanje fleksibilni što se tiče njihova posla i rada. Podaci upućuju na statistički značajnu razliku između tih triju grupa. Primjerice, ispitanici iz prve grupe pokazuju da su aktivniji, da imaju fleksibilniji raspored, da imaju više radnih sati tjedno, ali i da imaju veće prihode, više kućanskih dobara poput interneta i osobnih računala, te da su zadovoljniji svojim prihodima ali ne i radnim satima.

Članak *The Stubbornness of Sexism in the Second Part of the Twentieth Century in Slovenia* je napisala Maca Jogan. Kroz kratak povijesni prikaz autorica daje sliku položaja žene u slovenskom društvu u vrijeme Austro-Ugarske Monarhije i dviju jugoslavenskih država. Do rodne jednakosti u pravima došlo je prvenstveno kroz period nakon Drugog svjetskog rata, dočim je do porasta seksizma i rodne nejednakosti došlo u Sloveniji kroz devedesete, kada je izraženija rekatolicizacija društva i redomestifikacija žene uzrokovala da tranzicija negativno utječe više na žene nego na muškarce. Tome su se suprostavile brojne ženske grupe koje su uspjele da se održe stečena prava. Jogan upozorava da se pojava seksizma neće zaustaviti, ali da će biti poljuljana praksom tržišnoga gospodarstva.

Sljedeća dva članka se bave mikrotemeljima društva rizika u Sloveniji i Europskoj uniji. *Micro-foundations of Risk Societies in Slovenia and Europe I: Basic Concepts and New Inequality Scales* (Mikrotemelji društva rizika u Sloveniji i Europi I: temeljni koncept i nova skala nejednakosti) članak je trojice autora Karla H. Müllera, Günthera Nemetha i Nika Toša koji, smatrajući nedostatnim Beckov i Luhmanov teorijski okvir društva rizika, daju novi pristup socioekonomskom riziku i socioekonomskim grupama rizika, nadopunjujući ih konceptom socioekonomskih životnih šansi. Članak daje čvrstu poveznicu skale novih nejednakosti i sveopćeg zadovoljstva životom.

U članku *Micro-foundations of Risk Societies in Slovenia and Europe II: Towards High Theory* (Mikrotemelji društva rizika u Sloveniji i Europi II: prema velikoj teoriji) nastavlja se novi pristup, prezentiran u prethodnom članku, proširiti kroz tri teoretske domene. Prva je stavljanje u suodnošaj mikrotemelja društva rizika s kognitivnim znanostima; druga predstavlja istraživanje rizika i nejednakosti u sklopu medicinske literature o stresu i njegovim faktorima; treća je istraživanje rizika unutar evolucijske teorije. Petnaesti članak bavi se sociologijom okoliša. *Some notes on the Sociological Issues of the Environment and Environmental Values* (Neke bilješke o sociološkoj problematici okoliša i okolišnih vrijednosti). Pavel Gantar u svom članku oslanja se na nedavna istraživanja o stavovima i vrijednosnim orijentacijama o okolišu. Ta empirijska, sociologijska istraživanja, doprinose utemeljenju sociologije okoliša, razumijevanju okolišnog aktivizma koji derivira kroz vrijednosni sustav određen odnosom čovjek-priroda, te objašnjavanju neaktivizma koji je vrlo često određen kolektivnim djelovanjem i vrijednosnom orijentacijom prema okolišu.

Zadnji članak bavi se pitanjem religioznosti. Autor je Niko Toš, a naslov članka je *Comparative Analysis of Religiosity – in Slovenia and Central and Eastern European Countries* (Komparativna analiza religioznosti – u Sloveniji i središnjoj i istočnoj Europi). U ovomje Toš članku koristeći nacionalne podatke zemalja srednje i istočne Europe osmislio trodijelnu kompleksnu dimenziju koju je nazvao “unutrašnja religioznost”. Ta dimenzija se sastoji od (1) nereligioznih, (2) ovisno religioznih, (3) pobožno religioznih. Na temelju svoje dimenzije Toš je skalirao zemlje prema stupnju “unutrašnje religioznosti”, gdje se na vrhu nalaze Poljska i Hrvatska, dok se na dnu nalaze Češka, Mađarska i Slovenija.

Zbornik *Political Faces of Slovenia* mogli bismo nazvati uvodom u sociologiju slovenskog društva. Članci su prepuni zanimljivih podataka iz relevantnih i recentnih istraživanja, pokušaja novih teorijskih i metodologijskih koncepata, te iscrpnih komparacija koje odlično pozicioniraju Sloveniju unutar međunarodnih integracija. Za hrvatskog čitatelja ovo je solidna knjiga, širokoga i poticajnog informiranja o Sloveniji, ali i dobar putokaz političkih, ekonomskih, socijalnih, te znanstvenih mogućnosti koje će se, vrlo vjerojatno, naći pred Hrvatskom. Za svakog čitatelja ovo je knjiga veberijanske klasičnosti, koja u svojim traganjima, analitički iz raznih diskursa govori o jednom društvu u njegovoj transformaciji. Možemo samo zaključiti da ćemo s veseljem očekivat ostala djela iz ove edicije.

Branko Ančić
Zagreb, Hrvatska

Albert-László Barabási

U mreži: Zašto je sve povezano i kako misliti mrežno u znanosti, poslovanju i svakodnevnom životu

Jusenski i Turk, Zagreb 2006., 302 str.

Opsežna i misaono provokativna knjiga Barabásija pruža bogat i čitak izvor nematematičke potrage za primjenom znanosti o mrežama. Profesor fizike i voditelj studija samo-organizirajućih mreža na sveučilištu Notre Dame, SAD, Barabási nam pruža pregled 250 godina duge istraživačke prakse i teorije vrlo širokog spektra, od kvantne fizike, molekularne biologije, digitalne sigurnosti, globalne ekonomije te borbe protiv terorizma. Barabásijevu je istraživanju prethodilo dugo razdoblje inkubacije, tijekom kojega se vjerovalo da je struktura mreža slučajna. Povijest znanosti, koju Barabási izlaže, započinje u osamnaest stoljetnoj Rusiji i preko teorije slučajnih grafova u 1950-im, te studije *malih svjetova* i efekta stvaranja klastera u 1960-im i 1970-im vodi nas do izlaganja doprinosa Paula Erdosa i Alfreda Renyia. U 1780-ima Euler je postavio teoriju mreža koja je u sljedećih dvjestotinjak godina ostala oblikom apstraktne matematike. Po Euleru, mreža se sastoji od čvorišta i poveznica, a matematičar Euler pretpostavio je da su čvorišta jednakomjerno raspoređena. Ukoliko primijenimo nasumičnu distribuciju na društvene mreže,

Copyright © 2006 Institut za društvena istraživanja u Zagrebu - Institute for Social Research of Zagreb. Sva prava pridržana - All rights reserved.